

Інна Олександрівна РОЩИНА,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу юридичного факультету Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Київ, Україна

СУДОВА СИСТЕМА ЯК ГАРАНТІЯ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

З урахуванням чинного законодавства України, найбільш важливою та ефективною для захисту прав і свобод громадян, передбачених Європейською конвенцією, є судова влада.

Згідно ст. 303 КПК України тільки на досудовому провадженні можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора:

1) бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповному тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст. 169 цього Кодексу, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк, – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільцем тимчасово вилученого майна;

2) рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування – потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

3) рішення слідчого про закриття кримінального провадження – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником;

4) рішення прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

5) рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим – особою, якій відмовлено у визнанні потерпілою;

6) рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки – особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом;

7) рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій – особою, якій відмовлено у задоволенні клопотання, її представником, законним представником чи захисником;

8) рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 цього Кодексу, – підозрюваним, його захисником чи

законним представником, потерпілим, його представником чи законним представником [1, с. 170–171].

Отже, судова влада в таких ситуаціях є не тільки важливою і ефективною для об'єктивного розгляду вищезгаданих обставин, але й останньою в національному законодавстві. А якщо суди становлять базис корупції у всій країні, то не перемігши корупцію в суддівському корпусі, нема сенсу боротися з нею й в інших сферах життя.

Тут слід погодитися з Я. Бронштейном, що радянська влада і комуністичний режим у судовому ракурсі виявилися довгожителами. Так, в Радянському Союзі не було суду, в загальноприйнятому значенні слова, а був радянський народний суд. Сьогодні в Україні теж немає суду в цивілізованому поданні, а є корумпований суд [2, с. 19–20].

З наведеного випливає актуальність судової реформи, яка повинна забезпечити не тільки доступність суду, ефективність захисту прав і законних інтересів учасників процесу, надійність і правомірність актів правосуддя, а й зміну репресивної ролі судів на їх головну функцію захисту права і закону, захисту прав і законних інтересів громадян [3, с. 8].

Реформування судової системи неможливо без викорінювання корупції в судовому корпусі. Тому, перш за все, необхідно виявити і усунути причини і умови, що сприяють корупції в судовій системі. В юридичній літературі вчені досить багато викладають причин корупції в Україні, в тому числі і в судовій системі, які у своїй більшості не тільки не об'єктивно відображають реальність сьогоденного стану цієї проблеми в нашому суспільстві, але й не дають рекомендацій для їх усунення.

Деякі з них не тільки суперечать, але й виключають одна одну. Зокрема, після винесення вироку сумнозвісному судді – коляднику Р. Зваричу експертами були висловлювання про те, що достатньо в кожному обласному місті посадити на лаву підсудних по одному судді, як всі судді перестануть брати хабарі [4]. Видається, що таке судження є однозначно неадекватним ситуації, що склалася з корупцією в Україні.

23.10.2015 колишній Прем'єр-міністр України А. Яценюк у Берліні на українсько-німецькому діловому форумі заявив, що уряд виступає за проведення масштабної судової реформи і повну заміну суддівського корпусу в Україні зі звільненням 9000 суддів [5]. Але теж не вказує умови та механізм реалізації своєї пропозиції. Можливо тут приховується та мета, яку проводили в життя раніше всі без винятку політичні сили та їхні лідери в Україні: приходячи до влади переформовували судову систему під себе не гідуючи ніякими методами.

Проведене нами анкетування громадян і суддів України з питання: «Чи мало б попереджувальне значення для боротьби з корупцією в судовій системі України, якщо б суддів притягували до кримінальної відповідальності за ч. 3 ст. 364 КК України» свідчить, що 93,35 % громадян вважає за необхідне притягувати суддів до кримінальної відповідальності по ч. 3 ст. 364 КК України. Того ж часу, тільки 11,9 % опитаних суддів судів загальної юрисдикції вважають, що притягнення до кримінальної відповідальності в таких випадках суддів мало б попереджувальне значення. Як видно, по даному питанню є великі розходження. І вони виражаються не декількома відсотками, а різницею в кілька разів. Пояснити це можна тільки тим, що в цей час суддівський корпус України в більшій частині корумпований, а тому судді не бажають нести кримінальну відповідальність за скоєні ними злочини, особливо за корупційні дії.

Причинами корупції в судовій системі України, на нашу думку є:

- 1) призначення суддів, замість їх виборності народом;
- 2) відсутність реального інституту присяжних;
- 3) втручання в діяльність судових органів.

02.06.2016 був прийнятий Верховною Радою України та цього числа був підписаний Президентом України новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII. Якщо порівнювати цей Закон зі старим Законом, то видно, що він також є продуктом бюрократичної та корумпованої системи, яка повністю контролювала і продовжує конт-

ролювати судовий корпус і не думаючи навіть створювати незалежну судову владу.

Якщо врахувати, що виборність суддів не передбачено новим Законом, стає очевидним небажання влади по – справжньому реформувати судову систему.

Слід також зазначити, що в нашій державі ніколи не було політичної волі для побудови незалежної та професійної судової системи. Вона й не стала такою зараз, бо не мала для цього ні єдиного шансу. Підлаштовуючи судову систему під себе, вони, як правило, не зачіпають самих суддів, а останні, розуміючи, що при задоволенні інтересів влади їм нічого не загрожує, продовжують грубо зневажати закони і знущатися над правами громадян України, а потім одержувати підвищення по службі [6].

Ми повністю згодні з доктором юридичних наук, членом-кореспондентом Національної академії правових наук України Т. В. Варфоломеевою в тому, що «Реформа судової системи в Україні давно на зріла і є очікуваною усіма громадянами, оскільки безлад, який останніми роками запанував у правовій системі, суттєво порушує конституційні права громадян, обмежує їх можливості на судовий захист, фактично усуває доступність правосуддя, перекреслює прозорість правосуддя, ставить під сумнів його ефективність» [7, с. 130].

Тому першим кроком у боротьбі з корупцією в судовій системі, повинен бути закон про виборність суддів.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Київ: Вид. Паливода А.В., 2011. 248 с.
2. Бронштейн Я. Спаси, Боже, меня от судьи, а с другими мерзавцами я сам справлюсь. Анатомия судебно-правовой патологии Украины. Памфлет-исследование. Севастополь: Ассоц. «КМАТМН», 2003. 398 с.
3. Тацій В. Я., Грошевий Ю. М. Проблеми імплементації норм міжнародного права в національні процесуальні процедури. *Вісник Академії правових наук України*. 1999. № 4 (19). С. 4–10.
4. Експерт: «Достаточно всего 27 Зваричей». *Сегодня*. 2011. 6 окт.
5. Український уряд наполягає на звільненні 9 тис. суддів – Яценюк // 5 канал: сайт. 23.10.2015. URL: <http://www.5.ua/suspilstvo/Ukrainskyi-uriad-napoliahaie-na-zviltrenni-9-tys-suddiv--Yatseniuk-96461.html> (дата звернення: 13.02.2017).
6. Примаченко А. Судный день фемиды. *Зеркало недели*. 2010. 10–16 июля.
7. Варфоломеева Т. В. Доступність та ефективність судової системи. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. № 2. С. 130–131.

Одержано 14.02.2017